

שיעור יד: אשם גזילות וגזל הגר (ב)

Session #14: The Theft Guilt Offering and the Proselyte (part 2)

(1) ויקרא ה, כ-כו

(כ) וַיֹּדְבֶר ה' אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: (כא) נֹפֶשׁ כִּי תַחֲטָא וּמַעֲלָה מֵעַל בְּה' וְכַחַשׁ בַּעֲמִיתוֹ בַּפֶּקֶדוֹן אוֹ בַתְּשׁוּמַת יָד אוֹ בַּגִּזְלָה אוֹ עֲשָׂק אֶת־עַמִּיתוֹ: (כב) אוֹ מִצָּא אֶבְדָּה וְכַחַשׁ בָּהּ וְנִשְׁבַּע עַל־שֹׁקֶר עַל־אֶחָת מִכָּל אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה הָאָדָם לַחֲטָא בַּהֲנָה: (כג) וְהָיָה כִּי־יַחֲטָא וְאִשָּׁם וְהָשִׁיב אֶת־הַגִּזְלָה אֲשֶׁר גָּזַל אוֹ אֶת־הָעֵשֶׁק אֲשֶׁר עָשָׂק אוֹ אֶת־הַפֶּקֶדוֹן אֲשֶׁר הִפְקִיד אֹתוֹ אוֹ אֶת־הָאֶבְדָּה אֲשֶׁר מָצָא: (כד) אוֹ מִכָּל אֲשֶׁר־יִשְׁבַּע עָלָיו לִשְׁקֹר וְשָׁלַם אֹתוֹ בְּרֹאשׁוֹ וּחְמִישְׁתּוֹ יֹסֵף עָלָיו לַאֲשֶׁר הָיָה לוֹ יִתְּנֵהוּ בְּיוֹם אֲשַׁמּוֹ: (כה) וְאֶת־אִשְׁמוֹ יָבִיא לִה' אֵיל תְּמִים מִן־הַצֹּאן בַּעֲרֹכָךְ לְאִשָּׁם אֶל־הַכֹּהֵן: (כו) וְכִפֹּר עָלָיו הַכֹּהֵן לִפְנֵי ה' וְנִסְלַח לוֹ עַל־אֶחָת מִכָּל אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה לְאִשְׁמָה בָּהּ:

(2) במדבר ה, ה-י

(ה) וַיֹּדְבֶר ה' אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: (ו) דִּבַּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ אוֹ־אִשָּׁה כִּי יַעֲשֶׂה מִכָּל־חַטָּאת הָאֵדָם לְמַעַל מֵעַל בְּה' וְאִשְׁמָה הַנֶּפֶשׁ הַקּוֹא: (ז) וְהִתְנַחֲזוּ אֶת־חַטָּאתָם אֲשֶׁר עָשׂוּ וְהָשִׁיב אֶת־אִשְׁמוֹ בְּרֹאשׁוֹ וּחְמִישְׁתּוֹ יֹסֵף עָלָיו וְנָתַן לַאֲשֶׁר אִשָּׁם לוֹ: (ח) וְאִם־אֵין לָאִישׁ גֹּאֵל לְהָשִׁיב הָאִשָּׁם אֵלָיו הָאִשָּׁם הַמוֹשֵׁב לֵה' לִכְהֵן מִלִּבְד אֵיל הַכִּפָּרִים אֲשֶׁר יִכְפֹּר־בוֹ עָלָיו: (ט) וְכָל־תְּרוּמָה לְכָל־קֹדֶשׁ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־יִקְרִיבוּ לִכְהֵן לוֹ יִהְיֶה: (י) וְאִישׁ אֶת־קֹדֶשׁוֹ לוֹ יִהְיֶה אִישׁ אֲשֶׁר־יִתֵּן לִכְהֵן לוֹ יִהְיֶה:

(3) ספרא ויקרא - דבורא דחובה פרשה יב

(ד) רבי עקיבא אומר מה תלמוד לומר ומעלה מעל בה' לפי שהמלוה ולוה, והנושא והנותן, אינו מלוה ואינו לוה, ואינו נושא ואינו נותן אלא בשטר ובעדים, לפיכך בזמן שהוא מכחיש מכחיש בעדים ובשטר, אבל המפקיד אצל חבירו אינו רוצה שתדע בו נשמה אלא שלישי שביניהם בזמן שמכחיש מכחיש בשלישי שביניהם. (ה) וכחש בעמיתו יכול בדברים תלמוד לומר בפקדון שהוא של ממון, יצא דבר שאינו של ממון. (ו) או מה פקדון מיוחד שאין לו רשות להוציא, מלוה שיש לו רשות להוציא מנין תלמוד לומר או בתשומת יד, או מה אילו ואילו מיוחדים דברי' שיש בהם מתנת יד וגזל שאין בו מתנת יד מנין, תלמוד לומר או בגזל, או מה אילו ואילו מיוחדים דברים הניטלים מרשות בעלים, הכובש שכר שכיר שאינו נוטל מרשות בעלים מנין תלמוד לומר או עשק את עמיתו, או מה אילו ואילו מיוחדים דברים שדעת שנים יודעת, אבידה שאין דעת שניהם יודעת מנין, תלמוד לומר או מצא אבידה,

וכחש בה ולא במוצאיה, בן עזאי אומר שלש אבידות הן היודע בה ולא במוצאיה, במוצאיה ולא בה, לא בה ולא במוצאיה. (ז) או מה אילו ואילו מיוחדים דברים שאיפשר לדעתן דברי' שאי אפשר לדעתן כגון המערב מים ביין, גלוביא בשמן, מי מעיין בדבש, חלב חמור בקטף, קימוס במור, חול בפול, עלי גפנים בפילון, מנין, תלמוד לומר על שקר, על כל דבר שיש שקר. (ח) או מה אילו מיוחדים שאין נזיקים של ממון דברים הנזיקים כגון חובל אדם באדם קנין בקנין, אדם בקנין, קנין באדם מנין, תלמוד לומר על אחת מכל אשר יעשה לאשמה בה. (ט) או מה אילו ואילו מיוחדים דבר שמשלמים עליהם את הקרן תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה והאונס והמפתה והמוציא שם רע מנין, תלמוד לומר ומעלה מעל בה' ריבה.

(4) ספרי במדבר פרשת נשא פסקא ב

וידבר ה' אל משה לאמר דבר אל בני ישראל איש או אשה כי יעשו מכל חטאות האדם, למה נאמרה פרשה זאת לפי שהוא אומר נפש כי תחטא ומעלה מעל בה' וגו' או מצא אבידה וכיחש בה ונשבע על שקר אבל בגוזל הגר לא שמענו בכל התורה תלמוד לומר דבר אל בני ישראל איש או אשה כי יעשו מכל חטאות האדם למעול מעל בה' בא הכתוב ולימד על גוזל הגר ונשבע לו ומת שישלם קרן וחומש לכהנים ואשם למזבח **זו מדה בתורה כל פרשה שנאמרה במקום אחד וחיסר בה דבר אחד וחזר ושנאה במקום אחר לא שנאה אלא על שחיסר בה דבר אחד** ר' עקיבא אומר כל מקום שנ' בה לאמר צריך לידרש.

(5) ספרי במדבר פרשת נשא פסקא ד

ואם אין לאיש גואל, ר' ישמעאל אומר וכי יש לך אדם בישראל שאין לו גואל ומה ת"ל ואם אין לאיש גואל בא הכתוב ולימד על הגוזל את הגר ונשבע לו ומת שישלם קרן וחומש לכהנים ואשם למזבח ר' נתן אומר ואם אין לאיש גואל אין לי אלא איש אשה מנין ת"ל להשיב האשם אליו אבא חנין אומר משום ר' אליעזר בנגזל הכתוב מדבר אתה אומר בנגזל הכתוב מדבר או אינו מדבר אלא בגוזל ת"ל להשיב האשם אליו הא בנגזל הכתוב מדבר.

האשם המושב לה' לכהן, בכסף הכתוב מדבר אתה אומר בכסף הכתוב מדבר או אינו מדבר אלא באשם כשהוא אומר מלבד איל הכפודים אשר יכפר בו עליו הרי אשם אמור הא מה ת"ל האשם המושב לה' לכהן בכסף הכתוב מדבר.

(6) ספרי במדבר פרשת נשא פסקא ד

לה' לכהן, קנאו השם ונתנו לכהנים...

...מלבד איל הכפודים אשר יכפר בו עליו, מנין אתה אומר בגוזל את הגר ונשבע לו והלך להביא את הכסף ואת האשם ולא הספיק להביא עד שמת שהיורשים פטורים ת"ל מלבד איל הכפודים אשר יכפר בו עליו כך היה ר' עקיבא שונה עד שלא בא לזפרונה אבל משבא מזופרין אמר אפילו אם נתן הכסף לאנשי משמר ומת היורשין פטורין אין מוציאים מיד כהן וקורא אני עליו איש אשר יתן לכהן לו יהיה והכהן אומר לו הבא אשם והקרב והוא אומר האשם המושב לה' לכהן וגו' את שצריך כפרה יצא מת שכיפרה לו נפשו.

(7) ספרי זוטא פרק ה פסוק ח

ואם אין לאיש גואל, לאיש מחזירין ואין מחזירין לקטן. אין לי אלא איש מנין את מרבה אשה ויורשי קטן ת"ל ואם אין לאיש גואל ואיזה הוא האיש שאין לו גואל זה הגר שמת ואין לו יורשין למי הוא גזילו הוי אומר לכהן: להשיב האשם אליו, מיכן אמרו הרי כהן שגזל את הגר ומת הגר מנין שמוציאין מידו ונותנין לכהן אחר ת"ל האשם המושב לה' לכהן: האשם, זה הקרן המושב זה החומש לה' לאסרו לזרים או יכול יהא מקודש לשם ת"ל לכהן: - מלבד איל הכפודים אשר יכפר בו עליו, מכאן אמרו משמרה שזכת בכסף תזכה באיל: אשר יכפר, פרט שיקדים איל לכסף בו פרט לאיל שמת עליו לרבות האיל שמת ובצד השני אתה אומר עליו מכפר הוא אשמו עליו:

(8) בבא קמא ק"י ע"א

ת"ר אשם זה קרן המושב זה חומש או אינו אלא אשם זה איל. ולמאי נפקא מינה לאפוקי מדרבא דאמר רבא גזל הגר שהחזירו בלילה לא יצא החזירו חצאין לא יצא מ"ט אשם קרייה רחמנא. כשהוא אומר מלבד איל הכפודים הוי אומר אשם זה קרן.

(9) תלמוד ירושלמי (ונציה) מסכת בבא קמא פרק ט הלכה ט

חילפיי רבי יוסי בר חנינה אמר דרבי יוסי הגלילי היא דדרש רבי יוסי הגלילי במה הכתוב מדבר בגוזל את הגר ונשבע לו ומת שמשלם קרן וחומש לכהנים ואשם למזבח ואם אין לאיש גואל הטעון כפרה חייב יצא זה שאין טעון כפרה דרש רבי עקיבא כשבא מזופרין במה כתוב מדבר בגוזל את הגר ונשבע לו ומת שמשלם קרן וחומש לכהנים ואשם למזבח שנאמר ואם אין לאיש גואל וגו' אין לך אדם בישראל שאין לו גואל אלא זה הגר רב וריש לקיש אמר רבי עקיבא היא דאמר תושב אשמה בכל מקום

(10) ספר המצוות לרמב"ם מצות עשה עא

והמצוה הע"א היא שצוה מי שחטא חטאים ידועים שיקריב קרבן אשם ויכופר לו. וזה הוא הנקרא **אשם ודאי**. והחטאים שיתחייב עליהם זה הקרבן הם המעילה (ל"ת קמו) והגזלה (ל"ת רמה), ובא על שפחה חרופה, ונשבע לשקר על שבועת הפקדון (ל"ת רמט). וזה שכל מי שמעל בשגגה והוא שיהנה בשוה פרוטה מן ההקדש בין הקדש בדק הבית בין הקדש מזבח, או מי שגזל חברו שוה פרוטה או יותר ונשבע, או מי שבא על שפחה חרופה בין בשוגג בין במזיד, או מי שכפר בפקדון ונשבע בין בשוגג בין במזיד, הנה הוא חובה עליו שיקריב קרבן על חטאתו. ואינו קרבן חטאת. ואמנם הוא אשם. וזה הקרבן נקרא אשם ודאי. אמר במעילה וחטאה בשגגה מקדשי י"י והביא את אשמו ל"י וכו'. ואמר וכחש בעמיתו בפקדון וכו' ונשבע על שקר וכו' ואת אשמו יביא ל"י איל תמים וכו'. ואמר בשפחה חרופה ואיש כי ישכב את אשה שכבת זרע והיא שפחה נחרפת לאיש וכו' והביא את אשמו ל"י וכו'. וכבר התבארו משפטי מצוה זו במסכת כרתות:

(11) ספר המצוות לרמב"ם מצות לא תעשה רמה

והמצוה הרמ"ה היא שהזהירנו שלא לגזול. והוא ליטול מה שאין בו לנו זכות באונס והכרח. והוא אמרו יתעלה לא תגזול. וכן ביארו בעלי הקבלה לא תגזול כענין שנאמר ויגזול את החנית מיד המצרי. והוא לאו הניתק לעשה [מ"ע קצד] והוא אמרו והשיב את הגזלה. אבל הוא אפילו בטל את העשה שבה אינו לוקה לפי שהוא לאו שניתק לתשלומין שאם שרף את הגזלה או השליכה בים יתן מה שהיתה שוה ואם כפר בה ונשבע לשקר מוסיף חומש ויקריב קרבן אשם כמו שהתבאר במקומו (מ"ע קצד ועא) וכן התבאר בסוף מכות (יו א). וכבר התבארו משפטי מצוה זו בתשיעי ועשירי מקמא:

(12) ספר המצוות לרמב"ם מצות עשה קצד

והמצוה הקצ"ד היא שצונו להשיב את הגזילה בעצמה אם היא נשארת בעצמה, ותוספת חומש או לתת דמיה אם נשתנית. והוא אמרו יתעלה והשיב את הגזלה אשר גזל וכו'. וכבר בארו במסכת מכות (יו א) שלא דגל [ל"ת רמה] הוא לאו שניתק לעשה, ואמרו רחמנא אמר לא תגזול והשיב את הגזילה אשר גזל וכו'. וכבר התבארו משפטי מצוה זו בפרקים האחרונים מקמא:

(13) רמב"ם הלכות תשובה א:א

כל המצוות שבתורה בין עשה בין לא תעשה אם עבר אדם על אחת מהן בין בזדון בין בשגגה כשיעשה תשובה וישוב מחטאו חייב להתודות לפני האל ברוך הוא שנאמר איש או אשה כי יעשו מכל חטאות האדם למעל מעל בי"י ואשמה הנפש ההיא והתודו את חטאתם אשר עשו זה וידוי דברים וידוי זה מצות עשה

כיצד מתודה אומר אנא יי חטאתי עויתי פשעתי לפניך ועשיתי כך וכך והרי נחמתי ובושתי במעשיי ולעולם איני חוזר לדבר זה זה הוא עיקרו של וידוי וכל המרבה להתודות ומאריך בענין זה הרי זה משובח

וכן בעלי חטאות ואשמות בעת שמביאין קרבנותיהם על שגגתן או על זדונן אין מתכפר להם בקרבנם עד שיעשו תשובה ויתודו וידוי דברים שנאמר והתודה אשר חטא עליה

וכן כל מחויבי מיתות בית דין ומחויבי מלקות אין מתכפר להם במיתתם או בלקייתם עד שיעשו תשובה ויתודו וכן החובל בחבירו או המזיק ממונו אף על פי ששילם לו מה שהוא חייב לו אינו מתכפר לו עד שיתודה וישוב מלעשות כזה לעולם שנאמר מכל חטאות האדם